

Løsningsforslag

EKSAMEN

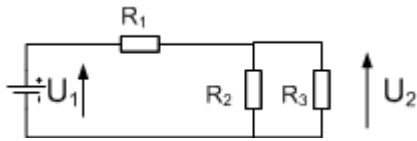
Emnekode: ITD12011	Emnenavn: Fysikk og kjemi
Dato: 29 April 2020	Eksamenstid: 9:00 til 13:00
Hjelpemidler: <ul style="list-style-type: none"> • Alle hjelpemidler tillatt	Faglærer: Erling P. Strand
Om eksamensoppgaven og poengberegning: Oppgavesettet består av tittelside, 4 sider med oppgaver og 2 sider med vedlegg, totalt 7 sider. Kontroller at oppgavesettet er komplett før du begynner å besvare oppgaven. Alle spørsmål på oppgavene skal besvares, og alle spørsmål teller likt i bedømmingen av eksamen.	
Sensurfrist: 21. mai 2020 Karakterene er tilgjengelige for studenter i Studentweb www.hiof.no/studentweb	

Alle utregninger må tas med i besvarelsen! Noen formler finnes i vedlegg.

Oppgave 1

Gitt følgende krets:

$U_1 = 5,0 \text{ V}$, $R_1 = 1,0 \text{ k}\Omega$ (1000Ω), $R_2 = 680 \Omega$ og $R_3 = 820 \Omega$

a) Hvor stor er strømmen I , som går igjennom motstanden R_1 ?

Regner først ut parallell-koblingen av R_2 og R_3 , som kalles R_{23} :

$$R_{23} = \frac{R_2 \cdot R_3}{(R_2 + R_3)} = \frac{680 \cdot 820}{(680 + 820)} = 372 \Omega$$

$$I = \frac{U_1}{(R_1 + R_{23})} = \frac{5,0}{(1000 + 372)} = 3,6 \text{ mA}$$

b) Hvor stor er spenningen U_2 ?

$$U_2 = I \cdot R_{23} = 3,6 \cdot 10^{-3} [\text{A}] \cdot 372 [\Omega] = 1,3 [\text{V}]$$

c) Hvor stor er effekten i R_2 ?

$$P_{R_2} = \frac{(U_2)^2}{R_2} = \frac{1,3^2}{680} = 2,5 \cdot 10^{-3} [\text{W}] = 2,5 [\text{mW}]$$

Oppgave 2

Du har en varmovn, med effekten 3000 W , ved spenningen 220 V . Denne varmovnen kobles til 220 V ved hjelp av en skjøteledning, som er 500 m lang. Arealet på hver av de to ledningene i skjøteledningen er $1,5 \text{ mm}^2$. Ledningene er laget av kobber, med $\rho = 1,68 \cdot 10^{-8} \Omega \cdot \text{m}$

a) Hvor stor er spenningen ved varmovnen?

Må først finne motstanden i ovnen:

Ved $220 [\text{V}]$ gir ovnen $3000 [\text{W}]$. Dvs: $P = U \cdot I = 3000 [\text{W}]$

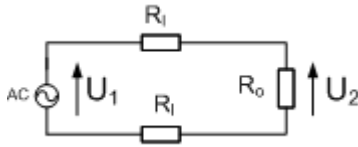
$I = P/U = 3000/220 = 13,6 [\text{A}]$

$U = R \cdot I$ gir $R_o = U/I = 220/13,6 = 16,1 [\Omega]$

Må også finne motstanden i ledningen:

$$R_l = \frac{\rho \cdot l}{A} = \frac{1,68 \cdot 10^{-8} \cdot 500 [m \cdot \Omega \cdot m]}{1,5 \cdot (10^{-3})^2 [m^2]} = \frac{840 \cdot 10^{-8}}{1,5 \cdot 10^{-6}} [\Omega] = 5,6 [\Omega]$$

Tegner nå opp dette ekvivalentskjema:

$$U_1 = 220 [V] \quad R_o = 16,1 [\Omega] \quad \text{og} \quad R_l = 5,6 [\Omega]$$

Legg merke til at det blir to stk R_l , fordi det er to ledninger til ovnen. Hver ledning har R_l .

Spenningen over ovnen er U_2 .

$$U_2 = \frac{U_1}{(R_o + 2 \cdot R_l)} \cdot R_o = \frac{220}{(16,1 + 11,2)} \cdot 16,1 [V] = 129,7 [V]$$

b) *Hvor stor effekt er det i varmeovnen nå?*

Effekten i ovnen blir nå:

$$P = U \cdot I = U^2 / R = (129,7)^2 / 16,1 = \underline{1046 [W]}$$

Oppgave 3

Anta at du skal måle en spenning U med et multimeter. Det instrumentet har tre innganger, som er merket:

Inngang 1 : ΩV

Inngang 2 : COM

Inngang 3 : mA/ μ A

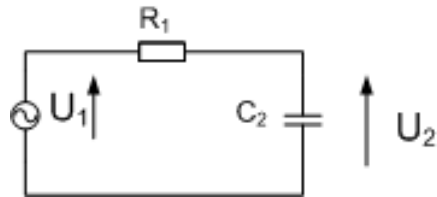

Hvilke innganger skal du bruke?

For å måle spenning må man bruke inngang 1 og 2. COM er fellespunktet, eller jord om man vil. ΩV er for å måle motstand Ω og spenning V

Oppgave 4

Ta utgangspunkt i denne krets:

$R_1 = 10\text{ k}\Omega$ og $C_2 = 20\text{ nF}$. Spenningen inn er U_1 og spenningen ut er U_2 .

- a) Hva heter denne kretsen?

Dette er et lavpass filter. Forkortet skrivemåte: LP filter

- b) Gi en kort beskrivelse av virkemåten.

Et lavpass filter slipper gjennom en vekselspenningen U , med lave frekvenser. Høye frekvenser blir dempet. Det er definert en grensefrekvens f_G .

Et spenningssignal, U , med frekvensen under grensefrekvensen, slipper stort sett udempet igjennom, mens frekvenser over grensefrekvensen blir dempet. Jo høyere frekvensen er, jo mer blir den dempet. Dempningen angis ved å ta forholdet mellom utgangsspenningen delt på inngangsspenningen: U_2/U_1

Det at høye frekvenser dempes kommer av at impedansen i kondensatoren er avhengig av frekvensen.

$$Z_{C2} = \frac{1}{j2\pi f C_2}$$

Jo høyere frekvens f , jo mindre blir impedansen Z_{C2} . Da blir også U_2 mindre.

- c) Utled uttrykket for U_2/U_1 . Symbolene R_1 og C_2 skal inngå i uttrykket (**ikke** tallverdiene for R_1 og C_2)

$$U_2 = \frac{U_1}{(R_1 + Z_{C2})} \cdot Z_{C2}$$

$$\frac{U_2}{U_1} = \frac{Z_{C2}}{(R_1 + Z_{C2})} = \frac{\frac{1}{j2\pi f C_2}}{R_1 + \frac{1}{j2\pi f C_2}} = \frac{1}{1 + j2\pi f C_2 R_1}$$

- d) Hva blir uttrykket for U_2/U_1 , når grensefrekvensen f_G skal inngå i uttrykket?

Grensefrekvensen f_G er definert til å være der realdelen = imaginærdelen, i uttrykket over. Altså den frekvensen hvor: $2\pi f_G \cdot C_2 R_1 = 1$. Det er ved en bestemt frekvens, og den frekvensen kalles grensefrekvensen, f_G . Det gir:

$$f_G = \frac{1}{2\pi C_2 R_1}$$

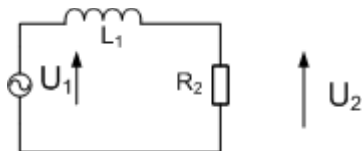
Når f_G settes inn i uttrykket for U_2/U_1 , får vi:

$$\frac{U_2}{U_1} = \frac{1}{1 + j\left(\frac{f}{f_G}\right)}$$

- e) Regn ut grensefrekvens for kretsen?

$$f_G = \frac{1}{2\pi R_1 C_2} = \frac{1}{2\pi \cdot 10^4 \cdot 20 \cdot 10^{-9}} = 7,95 \cdot 10^2 = 795 \text{ [Hz]}$$

- f) Lag en ny kretstegning av tilsvarende krets, hvor det brukes en spole og en motstand.

- g) Regn ut verdiene av spolen og motstanden, når det skal være den samme grensefrekvensen.

$$\frac{u_2}{u_1} = \frac{R_2}{R_2 + Z_L} = \frac{R_2}{R_2 + j2\pi f \cdot L_1} = \frac{1}{1 + j2\pi f \left(\frac{L_1}{R_2}\right)}$$

Grensefrekvensen er gitt av:

$$f_G = \frac{1}{2\pi \left(\frac{L_1}{R_2}\right)} = \frac{R_2}{2\pi L_1}$$

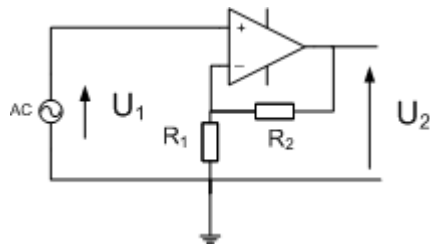
$$f_G = \frac{1}{2\pi \left(\frac{L_1}{R_2}\right)} = \frac{R_2}{2\pi L_1} = 795$$

Hvis vi velger $L_1=10$ mH, blir:

$$R_2 = 795 \cdot 2 \cdot \pi \cdot 10^{-2} = 49,95 = 50,0 \Omega$$

Oppgave 5

Anta at du har en forsterker, slik som vist i figuren under.

a) Utled uttrykket for forsterkningen U_2/U_1 .

Når vi skal utlede uttrykket for en ikke-inverterende forsterker, bruker vi kunnskapen om en operasjonsforsterker. Der er forsterkningen tilnærmet uendelig stor. Det medfører at spenningen mellom + og – inngangen er tilnærmet 0 Volt. Dessuten går det ingen strøm inn i operasjonsforsterkeren på hverken + eller – inngangen. Da blir spenningen på + og – inngangen den samme, dvs – inngangen er U_1 . Da vil U_1 ligge over R_1 , og U_2 vil ligge over (R_1+R_2) . Strømmen som går gjennom R_1 er den samme som går gjennom R_2 . Da kan vi sette opp:

$$I = \frac{U_2}{(R_1 + R_2)} = \frac{U_1}{R_1}$$

$$\frac{U_2}{U_1} = \frac{(R_1 + R_2)}{R_1} = 1 + \frac{R_2}{R_1}$$

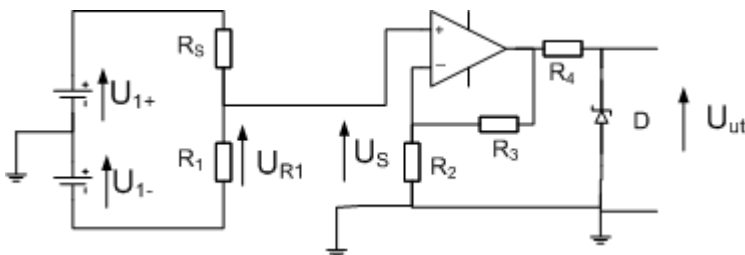
b) Hvor stor blir forsterkningen når $R_1 = 2K2$ (2200Ω) og $R_2 = 10K$ (10000Ω)?

$$\frac{U_2}{U_1} = 1 + \frac{10000}{2200} = 5,5$$

Forsterkningen blir 5,5 ganger

Oppgave 6

a) Anta at du har følgende målesystem:

Spenningsene U_{1+} og U_{1-} er 5,0 V. R_S er en temperaturføler. Ved -20°C : $R_S = 921 \Omega$. Ved $+50^\circ\text{C}$: $R_S = 1194 \Omega$.

Regn ut alle motstandsverdiene, slik at U_{ut} varierer mellom 0,0 V til 5,0 V.

Temperaturområdet skal være mellom -20° til $+50^\circ\text{C}$. Zenerdioden er på 5,6 V

Vi legger merke til plasseringen av R_S . R_1 og R_S har byttet plass i forhold til tidligere eksempler. Det gjør at spenningen U_S er størst ved -20°C , og minst ved $+50^\circ\text{C}$. Vi gjør beregningene slik at $U_{ut} = 0,0 \text{ V}$ ved $+50^\circ\text{C}$, og $U_{ut} = 5,0 \text{ V}$ ved -20°C .

For at $U_{ut} = 0,0 \text{ V}$ ved $+50^\circ\text{C}$, da $R_S = 1194 \Omega$, må også $U_S = 0,0 \text{ V}$. For at $U_S = 0,0 \text{ V}$, må $U_{R1} = U_{R2}$. Da må $R_1 = R_S$ ved $+50^\circ\text{C}$. $R_1 = 1194 \Omega$.

Ved -20°C er $R_S = 921 \Omega$. Da blir U_{R1} :

$$U_{R1} = \frac{(U_{1+} + U_{1-})}{(R_S + R_1)} \cdot R_1 = \frac{10,0}{(921 + 1194)} \cdot 1194 = 5,65 \text{ V}$$

$$U_S = U_{R1} - 5,0 = 0,65 \text{ V}$$

For at denne spenningen skal gi $U_{ut} = 5,0 \text{ V}$, må den forsterkes: $5,0/0,65 = 7,75$ ggr

$$\frac{U_{ut}}{U_S} = 7,75 = 1 + \frac{R_3}{R_2}$$

$R_3 = 6,75 \cdot R_2$ Velger $R_2 = 1,0 \text{ K}\Omega$. Da blir $R_3 = 6,8 \text{ K}\Omega$

Motstanden R_4 er der for å begrense strømmen hvis spenningen $U_{ut} > 5,6$ V. Nå er det ikke oppgitt maks effekt Zenerdioden tåler. Hvis vi antar at maks effekt er $1/8$ W, kan maks strøm gjennom Zenerdioden være $I_D = P/U = 0,125/5,6 = 22$ mA
Maks spenning over R_4 er $(12,0 - 5,6)$ V = $2,14$ V. Ved den spenningen kan det gå maks 22 mA. Da må $R_4 > 2,14/0,022 = 97 \Omega$
Vi kan da velge $R_4 > 97 \Omega$. Hvis man velger i $K\Omega$ området, er man sikker.

Disse beregningen på R_4 forutsetter at man bruker info som ikke er oppgitt: En spenningsforsyning på op.amp på $\pm 12,0$ V og maks effekt i Zenerdioden på $1/8$ W. Hvis studenten da bare skriver at vi velger en motstand i $K\Omega$ området, er det riktig nok.

b) *Forklar kort forskjellene mellom et balansert og et ubalansert målesystem. Få spesielt fram fordelene med et balansert system.*

I et ubalansert målesystem vil den ene av de to ledningene fra en sensor kobles til jord. Støy som kommer inn på ledningene vil da bli forsterket opp, slik som signalet.

I et balansert målesystem vil de to ledningene fra en sensor gå inn på henholdsvis + og – inngangene på en balansert forsterker. Differansen mellom + og – inngangen vil bli forsterket opp. Støyen kommer inn på begge ledningene, med samme fase og amplitude. Differansen mellom + og minus blir da den samme, så støyen vil ikke bli forsterket opp.

Oppgave 7

Anta at du har et lys som går gjennom et gitter med 400 linjer per mm. På en plate som er plassert 2,00 m fra gitteret, vil det bli et interferensmønster. Hvor lang er avstanden mellom mode (orden) 0 og mode (orden) 2 på denne platen, hvis bølgelengden på lyset er 600 nm?

Må først finne gitterkonstanten:

$$d = \frac{1}{400 [1/mm]} = \frac{10^{-3} [m]}{400} = 2,5 \cdot 10^{-6} [m]$$

Kan så regne ut vinkelen θ_2 ved å bruke interferensformelen $d \cdot \sin\theta_n = n \cdot \lambda$

$$\theta_2 = \sin^{-1} \left(\frac{2 \cdot \lambda}{d} \right) = \sin^{-1} \left(\frac{1200 \cdot 10^{-9}}{2,5 \cdot 10^{-6}} \right) = \sin^{-1}(0,48) = 28,69^\circ$$

Når avstanden til platen er 2,00 m og vinkelen mellom mode 0 og mode 2 er $28,69^\circ$, vil det gi en avstand x på platen. Avstanden x blir

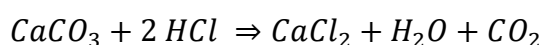

$$\tan(\theta) = \frac{x}{2,00 \text{ [m]}}$$

$$x = 2,00 \cdot \tan 28,69^\circ = 1,09 \text{ [m]}$$

Oppgave 8

Anta at du blander saltsyre (HCl) og kalsiumkarbonat (CaCO₃). Du får da kalsiumklorid (CaCl₂), vann (H₂O) og karbondioksid (CO₂). Den balanserte reaksjonslikningen er

- I. Hvor stor masse CO₂ blir dannet hvis du bruker 1,00 kg saltsyre (HCl)?

Vi finner først ut massen til et mol saltsyre (HCl) og et mol karbondioksid (CO₂).

H: 1,008

C: 12,011

Cl: 35,453

2 O: 2 · 15,999 = 31,998

HCl: 36,461 g/mol

CO₂: 44,009 g/mol

Antall mol i 1,00 kg saltsyre er:

$$\frac{1,00 \text{ [kg]}}{36,461 \text{ [g/mol]}} = \frac{1000 \text{ [g]}}{36,461 \text{ [g/mol]}} = 27,43 \text{ [mol]}$$

I den balanserte likningen ser vi at 2 mol saltsyre skal til for å gi 1 mol karbondioksid.

Så når vi har 27,43 mol saltsyre, får vi $27,43/2 = 13,71$ mol karbondioksid. Det gir $13,71 \text{ [mol]} \cdot 44,009 \text{ [g/mol]} = 603,51 \text{ [g]} \text{ CO}_2$.

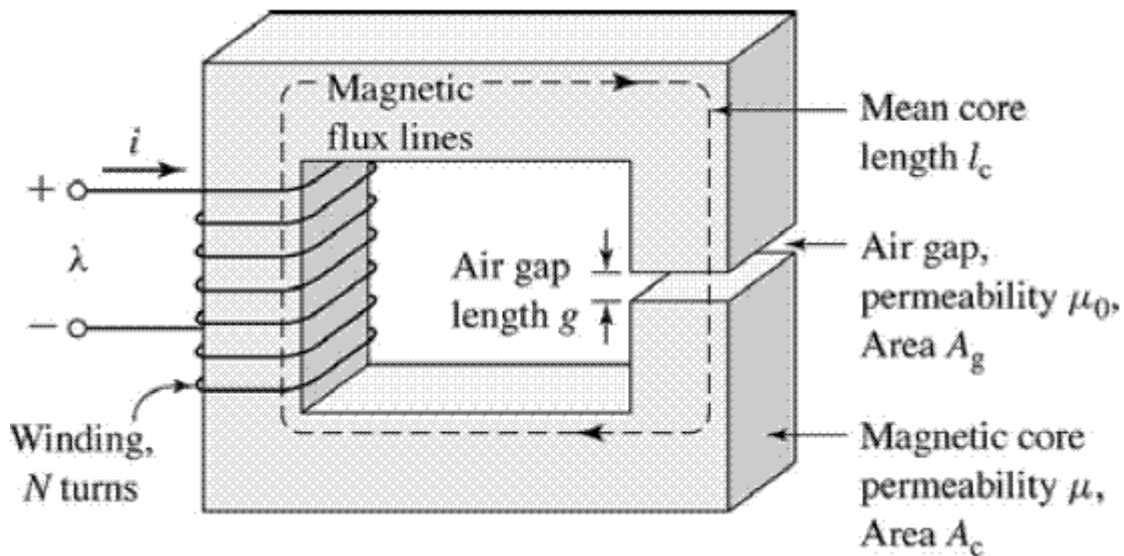
- II. Tettheten til saltsyre er 1,19 kg/liter. Hvor mange mol saltsyre er det i en liter saltsyre?

I en liter saltsyre er det 1,19 kg. Antall mol blir:

$$\frac{1190 \text{ [g]}}{36,461 \text{ [g/mol]}} = 32,64 \text{ [mol]}$$

Oppgave 9

Anta at du har en kjerne av stål, hvor $\mu_r=800$. Arealet av kjernen, og luftgapet er det samme: $A_c=A_g = 4,0 \text{ cm}^2$. Hele lengden av kjernematerialet er $l_c= 9,0+9,0+8,0+7,5= 33,5 \text{ cm}$, luftgapet $g= 0,5 \text{ cm}$.

a) Hvor stor er den totale reluktansen?

Den totale reluktansen blir lik summen av reluktansen i kjernematerialet, R_k og i luftgapet R_l .

$$R_k = \frac{l}{\mu_r \cdot \mu_0 \cdot A} = \frac{0,335 \text{ [m]}}{800 \cdot 4\pi \cdot 10^{-7} \cdot 4,0 \cdot 10^{-4} \text{ [m}^2 \cdot \text{Wb}/\text{A} \cdot \text{t} \cdot \text{m}]} = 8,33 \cdot 10^5 \left[\frac{\text{A} \cdot \text{t}}{\text{Wb}} \right]$$

$$R_l = \frac{l}{\mu_r \cdot \mu_0 \cdot A} = \frac{0,005 \text{ [m]}}{1 \cdot 4\pi \cdot 10^{-7} \cdot 4,0 \cdot 10^{-4} \text{ [m}^2 \cdot \text{Wb}/\text{A} \cdot \text{t} \cdot \text{m}]} = 9,95 \cdot 10^6 \left[\frac{\text{A} \cdot \text{t}}{\text{Wb}} \right]$$

$$R_{tot} = R_k + R_l = 8,33 \cdot 10^5 + 9,95 \cdot 10^6 = 107,8 \cdot 10^5 \left[\frac{\text{A} \cdot \text{t}}{\text{Wb}} \right] = 1,08 \cdot 10^7 \left[\frac{\text{A} \cdot \text{t}}{\text{Wb}} \right]$$

b) Hvor stor blir flukstettheten B , når antall viklinger $N=7$ og strømstyrken $i= 5,0 \text{ A}$?

Regner først ut fluksen Φ

$$\Phi = \frac{F_m}{\mathfrak{R}_{tot}} = \frac{N \cdot I}{\mathfrak{R}_{tot}} = \frac{7 \cdot 5,0 [A \cdot t]}{1,08 \cdot 10^7 \left[\frac{A \cdot t}{Wb} \right]} = 3,25 \cdot 10^{-6} [Wb]$$

Regner så ut flukstettheten B

$$B = \frac{\Phi}{A} = \frac{3,25 \cdot 10^{-6} [Wb]}{4,0 \cdot 10^{-4} [m^2]} = 0,81 \cdot 10^{-2} [T] = 8,1 [mT]$$

VEDLEGG

Exp.	Prefiks	Symbol	Desimal
10^9	Giga	G	1 000 000 000
10^6	Mega	M	1 000 000
10^3	Kilo	k	1 000
10^{-3}	milli	m	0, 001
10^{-6}	micro	μ	0, 000 001
10^{-9}	nano	n	0, 000 000 001
10^{-12}	pico	p	0, 000 000 000 001

$$Z_C = \frac{1}{j2\pi fC}$$

Reluktans: $R_m = \mathcal{R} = \frac{l}{\mu_r \mu_0 A}$ hvor $\mu_0 = 4 \cdot \pi \cdot 10^{-7}$ [H/m], l er lengden, A er arealet og μ_r er relativ permeabilitet. Kan også bruke benevnelsen:
 $\mu_0 = 4 \cdot \pi \cdot 10^{-7}$ [Wb/(A·t·m)]

Indre motstand R_l i ledning:

$$R_l = \rho \cdot \frac{l}{A}$$

Magnetomotorisk spenning eller magnetomotorisk kraft: $F_m = N \cdot I$

Magnetisk fluks: $\phi = \frac{F_m}{R_m}$

Magnetisk flukstetthet: $B = \frac{\phi}{A}$

Interferensformelen: $d \cdot \sin \theta_n = n \cdot \lambda$

Avogadros tall, $N_A = 6,022 \cdot 10^{23}$

Atommasseenheten $u = 1,660 \cdot 10^{-27}$ kg

